

Archeo cultura

Archeologisch en cultuurhistorisch bureau
Archeocultura@quicknet.nl 06-40396664

Egmond, Julianaweg 63

Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van een bouwperceel gelegen aan de Julianaweg te Egmond.

Opdrachtgever: Art&Build (dhr. P.Swan)

Uitvoerder: Archeocultura (F.Diederik)

Archeocultura rapport nummer 106

Schagen, september 2012

Inhoudsopgave:

Inleiding	pag 4
Beschrijving van het terrein en de bestemming	pag 5
Historie van het terrein	pag 6
Geologie	pag 8 – 14
Bewoningsgeschiedenis	
Prehistorie en Romeinse Tijd	pag 14 – 15
Vroege Middeleeuwen	pag 16 – 17
Late Middeleeuwen	pag 18
Nieuwe Tijd	pag 19
Archeologische verwachting	pag 20 – 22
Conclusies en aanbevelingen	pag 23 - 25
Geraadpleegde literatuur	pag 26 - 27

Afb 1. (schutblad) Google Earth opname van de ligging van het plangebied ten opzichte van het kasteel van de Graven van Egmond.

Inleiding

Van de Egmondse heeft Egmond aan den Hoef de grootste bekendheid vanwege de overblijfselen van het voormalige kasteel van de Graven van Egmond. Dit imposante en belangrijke archeologische en cultuur-historische object is eeuwenlang dominant geweest voor wat daar in de directe omgeving is gebeurd. De oude dorpskern is in 1970 aangemerkt als Rijks Beschermd Dorpsgezicht. De Gemeente Bergen, waaronder Egmond valt, heeft daarom strenge eisen gesteld ten aanzien van de eventuele aantasting van het cultuurhistorische en archeologisch archief op haar grondgebied. De plannen voor het verplaatsen van bestaande bebouwing op het perceel Julianaweg 63, dienen dan ook in dien zin kritisch te worden gezien.

Afb 2. De situatie in 2009 op de hoek van de Julianaweg en de Weg naar de Oude Veert.

Beschrijving van het terrein en bestemming

Het perceel is gelegen in de gemeente Bergen, Egmond Binnen Sectie A 1437 en is particulier eigendom. De opstallen zijn een woonhuis en een grote schuur. Naast de opstallen wordt het perceel gebruikt als erf en tuin. Het perceel maakt deel uit van de oude agrarische bestemming die het gebied had voorafgaand aan de nieuwbouw uit de jaren 1990. Het gaat om een stolpboerderij met het uiterlijk van een Noord-Hollandse normaalstolp en in zijn huidige gedaante lijkt deze 19de-eeuws. De schuur die pal ten noorden van de boerderij staat is duidelijk 20ste-eeuws.

Het plangebied bevindt zich binnen de contour van het Rijks Beschermd Dorpsgezicht.

Historie van het terrein

Op de militaire kaart uit 1858 zien we het perceel met een daarop getekend vierkant gebouw, ongetwijfeld de huidige boerderij.

Afb 3 Militaire kaart 1858 (handgekleurd manuscript) met daarop de boerderij.

Duidelijk is op deze kaart ook de oude en deels voormalige Hoevervaart te zien. Deze vaart was de primaire waterverbinding richting Alkmaar.

Op de kadastrale minuutplan uit de periode 1812-1830 maakt het huidige perceel deel uit van de toenmalige nummers 189 t/m 192.

Op de bijbehorende legger zijn de percelen aangegeven als eigendom van A. en W. Veenhuijzen en aangeduid als respectievelijk: 'tuin, huis en erf, schuur voor de landbouw en tuin'. Veenhuijzen bezat ook de papiermolen en was in zijn tijd een van de belangrijkste inwoners van het dorp.

Afb 4 Kadastrale minuutplan plm.1820, met daarop perceel nummer 189 tot en met 192. 190 is het perceel waarop nu de stolp staat.

Op de kaart van Dou die rond 1680 werd vervaardigd, staat een rij huizen ongetekend. We mogen er van uit gaan dat Dou bebouwing in zijn algemeenheid heeft willen aangeven, zonder specifieke huizen aan te geven. Zo staat de historische bebouwing 'Overcasteel' aan de Wagenweg in het geheel niet aangegeven, hoewel we weten dat die er aan het eind van de zeventiende eeuw wel degelijk was.

Afb 5 Kaart van Dou uit 1680 met schematisch aangegeven bebouwing.

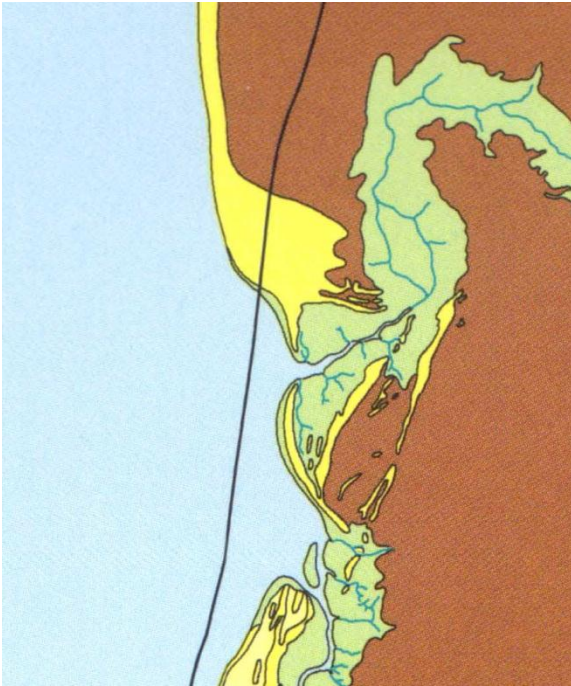
Ook op de kaart van Gerrit Dirks Zoutman uit 1575 staat bebouwing aangegeven, maar de nauwkeurigheid hiervan is beperkt en kan zeker niet met zekerheid worden toegeschreven aan huisnummer 63. Ouder, enigszins gedetailleerd beeldmateriaal is helaas niet aanwezig.

Geologie

Tijdens de verschillende ijstijden in het pleistoceen lag de zeespiegel ruim 80 meter lager dan tegenwoordig. Het zeewater was toen namelijk opgeslagen in grote ijskappen in Canada en Noord-Scandinavië. Het Noordzee bekken lag grotendeels droog en er was sprake van een toendra-achtige vlakte, waarvan ook het onderzoeksgebied onderdeel uitmaakte.

Door de relatief snelle temperatuurstijging aan het einde van het pleistoceen (circa 11.000 tot 9.000 voor Chr.) smolten de ijskappen en steeg het niveau van de zeespiegel sterk. De afnemende druk van de smeltende ijskappen leidde tot een stijging van de bodem in Scandinavië. Om het zogenaamde isostatische evenwicht in de aardkorst te compenseren, daalde hierdoor de bodem in Nederland. In het Nederlandse kustgebied vond dan ook een relatief grote zeespiegelstijging plaats. Vooral in het Atlanticum (7.000 tot 3.900 voor Chr.) werd door een blijvende stijging van de zeespiegel een dik pakket afzettingen gevormd. Voor de kust van Noord-Holland lag echter, door de relatief hoge ligging van het pleistocene zand, een gesloten duinenboog die ter hoogte van Bergen begon en doorliep tot en met Vlieland. Hierdoor heeft het onderzoeksgebied vooral te maken gehad met het getijdengebied dat zich ten zuiden van Alkmaar vormde. Dit getijdenbekken verplaatste zich door de stijging van de zeespiegel steeds verder landinwaarts. Langs de randen hiervan bevond zich een moerassige zone waarin zich laagveen vormde (basisveen). Pas vanaf ongeveer 3900 voor Chr. steeg de zeespiegel minder snel en werd de getijdengeul die van onder Bergen tot voorbij Schagen liep, langzaam opgevuld met zand en klei.

Afb 6 Landschappelijke situatie in het midden van de Bronstijd. Duidelijk is te zien dat het plangebied zich in deze periode vrijwel op de grens van land en water bevond. (naar Vos 2011)

In de lagune achter de kustlijn was opnieuw sprake van veengroei (Hollandveen) in de voormalige getijdenbekkens. Omdat de kustlijn nog niet geheel gesloten was (de zeegaten van Bergen en van Alkmaar waren deels nog open) en de zeespiegel nog wel steeg, heeft de zee de laagveenmoerassen van tijd tot tijd opgeruimd. Hierdoor kon het achterliggende gebied blijven ontwateren, daalde het oppervlak en werd het laagveen door de zee overstroomd. Tijdens deze overstromingen werden klei en slib afgezet. Deze afzettingen zorgden voor ophoging van het gebied waardoor de zee weer minder invloed kreeg en zich een nieuw veengebied kon ontwikkelen. Door deze afwisseling ontstond een gelaagd pakket van veen en klei- en zandafzettingen doorsneden door getijdengeulen. Van deze geulen zijn twee

hoofdtakken in Noord-Holland te onderscheiden. Eén van de zijtakken heeft in de richting van Schagen gelegen. Het plangebied ligt aan of in deze geul. Rond 1.800 voor Chr. was er tijdelijk weinig zeewaterstijging en had de zee geen invloed meer op het achterliggende gebied van geulen, kwelders en laagveen. Hierdoor werd bewoning mogelijk op de hoger gelegen kreekruggen, maar ook op de dicht aan zee gelegen strandwallen. Er vonden voorlopig geen grote inbraken meer plaats en de veenmoerassen veranderden in hoogveenkussens. Rond 1600 v Chr. is er echter een korte periode geweest van verhevigde zee-invloed, waardoor vrijwel het gehele westelijk deel van de voormalige lagune opnieuw werd afgedekt door een laag zavelige klei. Na 1600 was bewoning in het gebied achter het voormalige zeegat van Bergen door verhoging van de grondwaterstand en toenemende vernatting niet meer mogelijk. Pas toen het gehele gebied achter de strandwallen was bedekt door veenkussens die een gemiddelde dikte van ruim een meter hadden en de afwatering door een stelsel van veenriviertjes werd verzorgd, kon de mens ook oostelijk van de strandwallen gaan wonen. Dit heeft plaatsgevonden rond 400 v. Chr. Vanaf die tijd is de latere rivier de Rekere de hoofdslagader van de achterland, terwijl de gebieden verder oostelijk onbegaanbare veenmoerassen

waren. Het plangebied ligt net op de overgang van een uitloper van de haakwal van Bergen en de oude (hoofd)getijdengeul.

Afb 7 Situatie rond 500 v. Chr, waarbij duidelijk is dat het gebied tussen de strandwallen in al potentie heeft om bewoond te worden. (naar Vos 2011)

In het begin van de jaartelling is er een opening in de kust ontstaan die zorgt voor een goede afwatering van het achterliggende gebied; hierdoor wordt de mogelijkheid van bewoning er van groter, zoals ook blijkt uit inheems-Romeinse vindplaatsen in Egmond-Binnen. In de derde eeuw na Chr. neemt echter op veel plaatsen de wateroverlast toe en worden de laagst gelegen woonplaatsen in het achterland overstroomd, waardoor een dun laagje zeer vette klei wordt afgezet. Ook op de lagere delen van de strandwallen zal bewoning moeilijk zijn geworden. Op hoger gelegen plaatsen weet zich de bewoning te handhaven tot ver in de vierde eeuw. Waarschijnlijk is dit alles het gevolg van het weer verstopt raken van de opening in de kust.

In de Vroege Middeleeuwen is het gebied tussen de kust en de strandwal van Heiloo waarschijnlijk erg nat en moerassig.

Vanaf 1000 begint de kust echter landinwaarts te verstuiven en ontstaan er duinen die grote delen van de oude strandwallen, maar ook zelfs delen van het veengebied afdekken. Ook de afwatering komt hierdoor in de knel. Een stijgende zeespiegel zorgt voor overstromingen in het estuarium van de Rekere/Zijpe. De oudste overstromingen zorgden voor de afzetting van een zeer zware klei (pikklei). In deze periode zijn de eerste kaden en (lage) dijkjes aangelegd langs het bestaande, deel nog natuurlijke, afwateringssysteem. In de twaalfde en dertiende eeuw was er echter sprake van hevige overstromingen waardoor grote delen van het landschap werden afgedekt door een dikke laag zavelige klei.

Afb 8. De Egmonden rond 800 n. Chr. ; hier valt duidelijk de tweedeling in hoger gelegen gronden en het moeras- of veengebied te zien. De afwatering was een probleem geworden omdat de afvoer zuidwaarts was geblokkeerd. (naar Vos 2011)

Afb 9. Situatie rond 1500 n. Chr. Waarbij de Berger- en Egmondermeer duidelijk nog de laagste punten in het landschap zijn en de kuststrook is overstoven door jonge duinen.(naar Vos 2011)

De oude strandwallen en een deel van de lage (veen of kwelder) gebieden oostelijk daarvan worden tussen 1000 en 1500 overstoven en aan de kust ontstaan de (Jonge) Duinen. De afwatering raakt flink verstopt en midden in het gebied ontstaan de Berger- en Egmondermeer. Door middel van bedijking worden delen van de zandgronden beschermd tegen opstuwend (binnen)water en worden er sloten en vaarten gegraven om oppervlaktewater naar de diepste delen te laten stromen. Pas na de introductie van de wind watermolen, na 1415, wordt het mogelijk grote delen van het binnenwater droog te maken.

Bewoningsgeschiedenis

Prehistorie en Romeinse Tijd

Het gebied dat beheerst werd door de invloed van het Gat van Bergen, kwam rond 1800 v. Chr. in een rustige situatie; zee invloed was zeer gering en in de diepste gedeelten, die vol water stonden of erg vochtig waren, ontstonden rietmoerassen, die na verloop van tijd begroeid raakten met rietbos en vervolgens met veenmos. Op de hogere en dus drogere delen in het gebied kon worden gewoond, hetgeen recentelijk is aangetoond door verspreid voorkomend materiaal uit de Late Bronstijd.¹ Ook is het zeer aannemelijk dat op de oudste strandwallen in de Bronstijd kon worden gewoond, maar binnen het plangebied was dat zeker niet het geval omdat dat gedeelte toen strandvlakte of kwelder was.

Waarschijnlijk is toen al een voorloper van de Rekere van belang geweest voor de afwatering van het gebied, toen nog naar het zuiden, in de richting van het Oer-IJ estuarium toe. De bewoningsmogelijkheden dicht in de buurt van de afwatering waren goed, maar toen het zeewaterniveau rond 1500 v. Chr. weer steeg, stagneerde de afwatering via de geulen, werd het gebied te vochtig en verdween de bewoning. Door de natte omstandigheden kon het veengebied zich verder uitbreiden en ontstonden daar veenkussens volgezogen met water. Ook de mogelijkheden op de strandwallen zullen ongunstiger zijn geworden voor bewoning. De strandwallen werden vanaf 800 v. Chr. weer bewoond², maar het achterland was nog veel te nat en zeker in het plangebied bevonden men zich dicht bij (open) water. In de vijfde eeuw voor de jaartelling

---

¹ Recent is bij Koedijk, in de Geestmerambacht een nederzetting uit 1800 v. Chr. vastgesteld, terwijl ook een eerder gevonden terrein in Schagen uit dezelfde periode stamt. Peter Vos in voorbereiding en Frans Diederik in voorbereiding.

² Vondsten van Schermer uit de jaren '50 op het strand van Schoorl en meer recent daar door de Archeologische Werkgroep Kop van Noord-Holland.

functioneerde de afwatering beter en liep nu naar het noorden toe in de richting van Warmenhuizen en verderop tot boven Callantsoog waar zich de monding (de Sipe) bevond. Door een ontstane opening in de kust aan het begin van de jaartelling waren delen van het eerst zo lage en natte gebied nu beter ontwaterd, getuige vondsten uit de Late IJzertijd en Romeinse Tijd bij Egmond Binnen³. Op de kust waren altijd mensen blijven wonen en die vestigden zich nu bijvoorbeeld aan de oostzijde van de Rekere, daar waar het hoogveen door kleine beken werd ontwaterd. De bewoning wist zich in de omgeving van de

Rekere gedurende vele eeuwen te handhaven, maar verdwijnt waarschijnlijk even voor 300 n. Chr. wegens hernieuwde wateroverlast⁴. Ook de strandwallenkust zal last hebben gekregen van de hogere waterstand. Het gebied onder de Haakwal van Bergen veranderde in, of bleef een te vochtig terrein voor bewoning.

Afb 10. Inheems aardewerk uit de Romeinse tijd zoals dat in geheel Noord-Holland voorkomt.

---

³ Soonius 1996

⁴ Diederik 2002

Vroege Middeleeuwen

Hoewel continuïteit van bewoning niet valt uit te sluiten, zijn daar echter nog geen concrete bewijzen voor te vinden, zodat mag worden aangenomen dat het gehele veengebied áchter de kust enige tijd onbewoonbaar is geweest.⁵ De bewoners van de kust ging het blijkbaar goed, want al in de zevende eeuw was de streek tussen Bergen en Hargen dusdanig dicht bevolkt, dat men zich wederom aan de oostoever van de Rekere vestigde⁶. Van de strandwallen van Egmond is dat nog niet aangetoond in de omgeving van Egmond aan den Hoef, maar naamgeving en vroege vermeldingen en kerkstichtingen wijzen er op dat reeds in de Vroege Middeleeuwen de kust bij de Egmonden intensief werd bewoond. Veel bewijs van Vroeg Middeleeuwse bewoning is daar nog niet gevonden, maar kusterosie kan veel hebben vernietigd, of anders ligt de Vroeg middeleeuwse bewoning verscholen onder de Jonge Duinen. Dit is in geheel Holland namelijk het geval en recentelijk is daar in Schoorl nog weer eens bewijs voor geleverd door de ontdekking van een uitgestrekt akkercomplex met behuizing.⁷

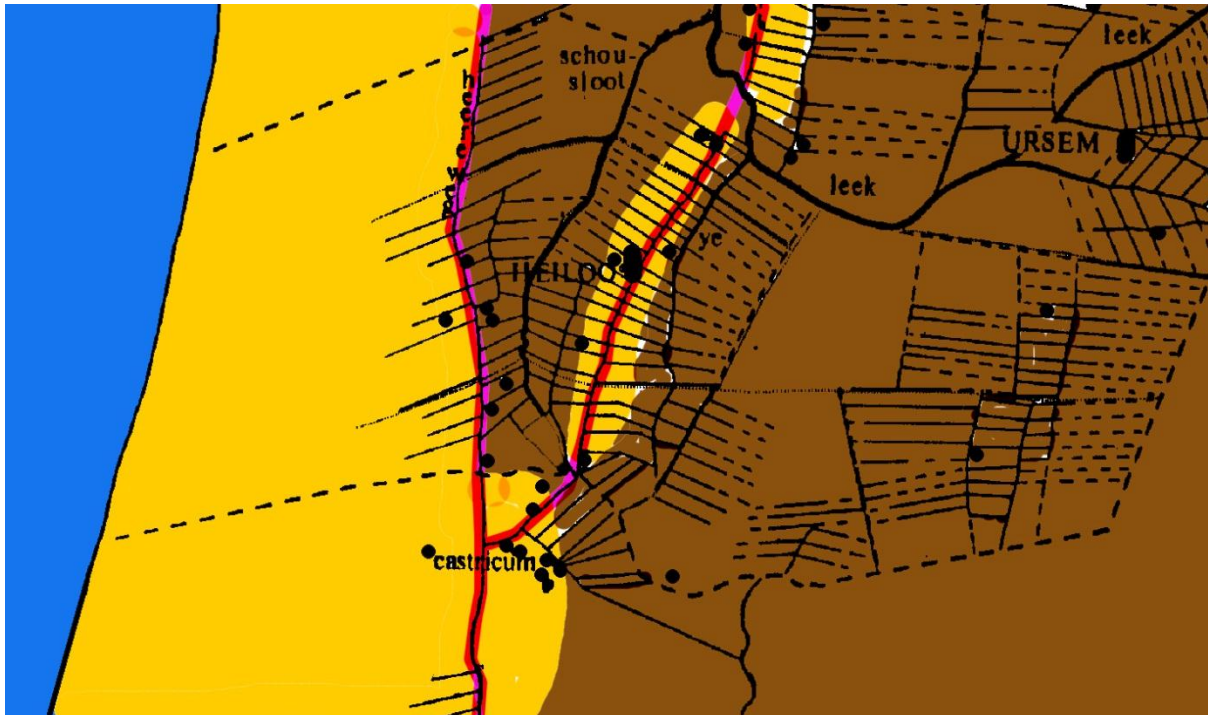
---

⁵ Diederik 2002 p 37

⁶ Diederik 1989

⁷ Aan de Burgemeester Peecklaan werd door de samensteller van deze studie in een tiental bouwputten bewoning aangetoond uit de vijfde tot en met de tiende eeuw; daarna werden de akkers door bijna twee meter stuifzand bedekt.

Afb 11. Globale banne-indeling rond het jaar 1000, waarbij goed zichtbaar is dat tussen de kust en de strandwal van Heiloo een moerassig gebied via een stelselmatig aangelegd slotensysteem werd ontwaterd naar de Rekere ten Noorden van Alkmaar. (naar Diederik 1989)

Op welk moment stelselmatig werd begonnen met de inrichting van het land in langgerekte stroken, valt niet precies te zeggen, maar waarschijnlijk is dat in de Karolingische periode. Zeker na de kerstening in het begin van de achtste eeuw zal de kerk daar een belangrijke hand in hebben gehad. Het Friese Schoutenrecht bepaalde onder andere dat één tiende van alle ontgonnen land aan de kerk moest worden gegeven, zodat de kerk land kon verpachten om daar inkomsten uit te genereren. Blijkbaar had ook de Graaf van Holland flinke delen van het gebied in eigendom; hij schonk er immers een zeer aanzienlijk deel van aan het door hem gestichte Klooster in Egmond Binnen. Maar ook de vestiging van het kasteel dat later door de familie Egmond zou worden bewoond, gaat waarschijnlijk terug op eigen bezit van de Graaf. De bouw van een versterking was immers bedoeld als huisvesting van diens 'Advocatus', wiens taak het was het klooster en de landerijen te beschermen⁸.

⁸ Groesbeek1981

Late Middeleeuwen

De bouw van het kasteel is het belangrijkste gegeven in de geschiedenis van Egmond aan den Hoef in de Late Middeleeuwen. Hoewel weinig met zekerheid is te zeggen, bestaat de mogelijkheid dat reeds aan het eind van de tiende eeuw iets van een versterkt huis aanwezig was⁹. De reden waarom het op deze plaats is gezet, geeft antwoord op de vraag hoe het landschap er in die tijd uit zag.

De belangrijkste verbinding over de kust was de Heerweg of Hereweg, een route die al sinds de Bronstijd bestond. Wie deze weg beheerste, beheerste alle verkeer van Zuid naar Noord. Het kasteel staat derhalve vrij dicht bij deze weg, maar als er water in de grachten moest staan, kon het ook weer niet op te hoog terrein worden neergezet. Het bevindt zich dus precies aan de zuidpunt van een strandwal die in verband staat met de haakwal van Bergen. Maar het staat ook vlak bij een brede ontginningsloot die verbreed was tot vaart. Deze vaart gaf per schip toegang tot het systeem van de Rekere en tot de strandwal van Heiloo. Uit strategisch oogpunt was de locatie dus goed gekozen. Om wateroverlast vanuit de vaart tegen te gaan werden er aan weerszijden (lage) kaden aangelegd¹⁰.

Het plangebied ligt exact tussen de kade (Slotstraat) en de vaart en wordt zelfs begrensd door een weg die van de dijk naar de vaart liep en nog steeds 'Weg naar de Oude Veert' heet. Over de functie van dit stuk land in de Late Middeleeuwen is niets bekend, maar heeft ongetwijfeld deel uitgemaakt van de gronden behorend bij het Slot; mogelijk als tuin of boomgaard. Zelfs zou een deels defensief gebruik in de vorm van voorburch niet uit te sluiten zijn, gelet op de ligging aan het water.

---

⁹ Groesbeek 1981, p. 190

¹⁰ Dit heeft waarschijnlijk plaatsgevonden tussen het eind van de twaalfde en de eerste helft van de dertiende eeuw.

Afb 12. Wegen, water en kaden ten opzichte van het Slot

Nieuwe Tijd

Na de verwoesting van het Slot aan het eind van de zestiende eeuw, zien we op dit perceel een aanzienlijke hoeve verschijnen (Overcasteel) en aan het water komt al snel een molen en ambachtelijke activiteit. Of de boerderij dan al deel uit maakt van de bebouwing valt op grond van kaartmateriaal niet te bewijzen, maar lijkt wel logisch. De Julianaweg is ontstaan uit de kade van de vaart en dateert zeer waarschijnlijk al uit de dertiende eeuw.

Archeologische verwachting

Het raadplegen van Archis¹¹ leverde enkele archeologische waarneming op in de directe omgeving van het plangebied. De locatie van de voormalige molens aan de Hoevervaart en verder naar het zuiden enkele IJzertijd/Romeinse Tijd waarnemingen.¹² Uiteraard is ook de kasteelruïne een belangrijk archeologisch gegeven.

Prehistorie

Omdat onze kennis over het landschap in de lagune achter het Gat van Bergen ontoereikend is voor wat betreft de Bronstijd, valt er nauwelijks een voorspelling te doen naar het mogelijke voorkomen van nederzettingen uit deze periode. Sporen uit de (Late) IJzertijd zijn alleen aangetroffen op flinke afstand¹³ en het is, gelet op de aanwezigheid van de getijdengeul, onwaarschijnlijk dat ze aanwezig zijn in het plangebied.

Romeinse Tijd

Ook voor de Romeinse Tijd geldt, dat pas op afstand enkele vondstmeldingen uit deze periode bekend zijn¹⁴. Ook bij het onderzoek aan de Herenweg 66 in Egmond Binnen¹⁵ zijn slechts sporen aangetroffen die aangeven dat ter plaatse slechts werd geakkerd, maar dat in de omgeving werd gewoond. Ook aan de noordzijde van de Hoevervaart op enkele honderden meters van het plangebied zijn sporen uit de Late IJzertijd en/of Romeinse Tijd aangetroffen¹⁶.

---

¹¹ Archis is de archeologische database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

¹² Zie ook Soonius 1995 en 1996 voor een recent overzicht.

¹³ Verduijn 2012

¹⁴ Ten Zuiden van de Hoevervaart is een cultuurlaag uit prehistorie of Vroege Middeleeuwen aangetoond. Raaprapport 73

¹⁵ Hollandia rapport 2012, J.T.Verduin.

¹⁶ Archis nummer 10784

We mogen stellen dat het eventueel aantreffen van sporen of materialen uit deze periode zeker niet onmogelijk is.

Vroege Middeleeuwen

De kennis over Vroeg-Middeleeuwse terreinen in Egmond Binnen is zo klein, dat slechts verondersteld kan worden dat sommige van de in boringen en ontsluitingen aangetroffen cultuurlagen deel uitmaken van akkercomplexen uit deze periode. Tot nog toe werden geen nederzettingsterreinen uit de vroege Middeleeuwen gesignaleerd. Echter, de opgraving van een dergelijke akkerlaag in Schoorl¹⁷ heeft geleerd dat huizen soms zonder veel strooiing van afval er rond omheen, tussen de akkers stonden. Als de Hoevervaart een oorspronkelijke verkavelingssloot is, kan het niet worden uitgesloten dat aan weerszijden van de vaart agrarische bedrijvigheid heeft plaatsgevonden.

Late Middeleeuwen

De bewoning van het gebied in de Late Middeleeuwen, heeft zich voornamelijk afgespeeld langs de Herenweg en de Slotweg; pas na de verwoesting van het slot in opdracht van Willem van Oranje, kwamen de gronden rond het Slot in particuliere handen en werden er huizen gezet. De mogelijk enige andere plek van Laat-Middeleeuwse bewoning ligt aan de Hoevervaart en betreft mogelijk een terp of verhoogde huisplaats.¹⁸ Eerder in deze studie werd al aangegeven dat het plangebied mogelijk een strategische functie heeft gehad; het is bekend dat de verdediging van een kasteel zich niet beperkte tot de gracht en de stenen muren, maar dat vaak een stelsel van aarden wallen en greppels in de omgeving rond het gebouw was aangelegd. Het plangebied zou zeer wel dergelijke sporen kunnen bevatten.

---

¹⁷ Burgemeester Peecklaan, eigen waarneming; nog geen rapport.

¹⁸ Archis 10784

Nieuwe Tijd

Gelet op het feit dat reeds op kaarten uit de zeventiende eeuw huizen staan ingetekend aan de noordzijde van de Julianaweg, doet veronderstellen dat deze bebouwing zal zijn ontstaan tussen 1575 en 1675. Ook de plek van het huidige huis nummer 63 is zeer waarschijnlijk al vroeg in gebruik geweest en mogelijk is het vierkant binnen in het pand veel ouder dan de buitenmuren doen vermoeden. Recentelijk is in West-friesland aangetoond dat ‘onbelangrijke’ 19de-eeuwse stolpboerderijen in aanleg uit de eerste helft van de zestiende eeuw dateerden.¹⁹

Afb 13. De Hoevervaart en de Julianaweg aan het begin van de twintigste eeuw. Helaas zijn de individuele huizen door de dichte bomenrij niet goed te zien; het geeft wel een goed beeld van de dichtheid van de bebouwing.

---

¹⁹ Vrienden van de Stolp, voorjaar 2012

Conclusies en aanbevelingen

prehistorie en Romeinse Tijd

De terreingesteldheid in de prehistorie en Romeinse Tijd, was van dien aard dat het aantreffen van huisplaatsen en erven niet erg waarschijnlijk is; wel is het heel wel mogelijk dat op de overgangszone van hoger gelegen strandwal en lager gelegen moerassige gebieden akkercomplexen verwacht kunnen worden. Deze zullen, ten gevolge van overstuiving door zand in de Late Middeleeuwen, mogelijk redelijk diep liggen ten aanzien van het huidig maaiveld. Ook is ongewis wat de invloed is geweest van de geul die in de Romeinse Tijd in verbinding stond met de zee; heeft deze gezorgd voor ontwatering of juist voor wateroverlast? Uit onderzoek zuidelijk van het plangebied bleek geen verwachting voor prehistorische bewoning aanwezig, maar juist iets oostelijk van het plangebied, aan de Hoevervaart, zijn grondlagen gevonden die mogelijk verband houden met prehistorische bewoning.

Vaststellen of dergelijke grondlagen ook aanwezig zijn in het plangebied, kan het beste gebeuren tot het laten verrichten van enkele boringen op het terrein zelf.

Vroege Middeleeuwen

Hoewel de terreingesteldheid in de Vroege Middeleeuwen onbekend is – was er voldoende of juist onvoldoende mogelijkheid tot ontwateren - zouden er ook grondlagen aanwezig kunnen zijn die geschikt waren voor de aanleg van akkers. Als nu, qua hoogteligging van dit terrein een vergelijk wordt gemaakt met de hoogteligging van de akkers in Schoorl aan de Burgemeester Peecklaan, zijn er significante verschillen: De akkers in Schoorl lagen op een hoogte van 2 meter + NAP, terwijl het maaiveld in Egmond aan den Hoef op slechts 1 meter + NAP ligt. Hoewel lokale verschillen natuurlijk groot kunnen zijn, lijkt het er op dat de gronden in het plangebied te nat zullen zijn geweest. Bijkomend gunstig feit is natuurlijk dat eventuele sporen bij een booronderzoek naar prehistorische lagen, ook gevonden zullen worden.

Late Middeleeuwen

De archeologie voor de Late Middeleeuwen zal gedomineerd zijn door de aanwezigheid van (de voorlopers van) het Slot op den Hoef. De aanwezigheid van civiele bebouwing is daarom minder waarschijnlijk, maar activiteiten die verband hielden met een defensieve functie van het kasteel, kunnen zeer zeker hun sporen in de bodem hebben achter gelaten. Hierbij moet gedacht worden aan aarden en houten verdedigingswerken als (droge) grachten, aarden wallen en pallisaden. Ook kan de oeverzone bij de Hoevervaart versterkt zijn om optimaal als kade te kunnen worden gebruikt. Hoewel nu niet bekend is hoe breed de oorspronkelijke vaart is geweest, zouden de laatstgenoemde overblijfselen nog binnen het plangebied aanwezig kunnen zijn. In dat geval moet rekening worden gehouden met zeer goed geconserveerde voorwerpen die in de Middeleeuwen met opzet of per ongeluk in het water zijn geraakt. Hoewel de genoemde verdedigingswerken in theorie door middel van grondboringen vastgesteld zouden kunnen worden, is gebruik van een zogenaamde grondradar een veel beter middel, dat bovendien geheel non-destructief verstoringen van en voorwerpen in de grond waarneemt.

Nieuwe Tijd

Voor deze gelegenheid laten we de Nieuwe Tijd maar even in 1575 beginnen als de functie van de terreinen rondom het slot wijzigt van min of meer militair naar civiel. Eerder werd geconstateerd dat al heel snel bebouwing aan de noordzijde van de vaart ontstaat, die veelal een industrieel of nijverheidsaspect gehad zal hebben. De (latere) aanwezigheid van twee industriële molens moge daar een bewijs van zijn. De aanvoer van goederen vanuit Alkmaar heeft voornamelijk plaatsgevonden via de Hoevervaart. Het is waarschijnlijk dat bebouwing uit de zestiende of begin zeventiende eeuw aanwezig is in de ondergrond; het is ook goed mogelijk dat de boerderij zelf al deel uitmaakte van deze vroege bebouwing langs de vaart. Onderzoek naar de bouwgeschiedenis en ouderdom van de boerderij zou hierop mogelijk een deel van de beantwoording opleveren. Bij verplaatsing van het gebouw zou de

afbraak in ieder geval geheel archeologisch moeten worden begeleid. Zaken die in de bodem uit deze periode kunnen worden aangetroffen zijn restanten van muren, waterputten, greppels en sloten, al dan niet gevuld met huishoudelijk afval

Geraadpleegde literatuur

Blok, D.P., 1974. *De Franken in Nederland*. Bussum.

Cock, J.K. de, 1965. *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*. Arnhem.

Cordfunke, E.H.P., 1984. *Opgravingen in Egmond; de abdij van Egmond in historisch archeologisch perspectief*. Zutphen.

Diederik, F. 1989. *Archeo-logica, de archeologie van het noorden van Noord-Holland in historisch en landschappelijk perspectief*. Schoorl.

Diederik, F. 2002. *Schervengericht*. Een onderzoek naar inheems aardewerk uit de late derde en vierde eeuw in de Kop van Noord-Holland.
AWN reeks Nummer 3.

Diederik, F., 2010: Bergen-Schoorl Burgemeester Peecklaan, in: *De archeologische kroniek van Noord-Holland 2009*, Provincie Noord-Holland, Haarlem, p. 29-30.

Groesbeek, J.W., 1981. *Middeleeuwse kastelen van Noord-Holland. Hun bewoners en bewogen geschiedenis*.

Grote Historische provincie Atlas 1:25000 1849-1859. 1992. Groningen

Hof, J., 1973. *De abdij van Egmond van de aanvang tot 1573*. 's-Gravenhage-Haarlem: Hollandse Studiën 5.1.

Kaartboek Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland 1745.
Alphen aan de Rijn 1980.

Künzel, R.E., D.P.Blok en J.M.Verhoeff. 1989. *Lexicon van Nederlandse toponiemen*. Amsterdam.

Soonius, C.M. 1995 . Herinrichtingsgebied Bergen-Egmond-Schoorl, een archeologische kartering, inventarisatie en waardering. RAAP-rapport 73

Soonius, C. 1996 *Gemeente Egmond, Plangebied Mossellaan, een archeologisch onderzoek*, RAAP Rapport 212

Verduin, J.T. 2012. *Een archeologische opgraving (AO) aan de Herenweg 66 te Egmond-Binnen, gemeente Bergen*. Hollandia rapport 401

Vos, P.C. 2011. *Atlas van Nederland in het Holoceen*. Onder redactie van Jos Bazelmans, Henk Weerts en Michiel van der Meulen. Amsterdam

Online bronnen:

[www.Google](#) voor 'Maps' en 'streetview'

[google](#) earth

[www.ahn.nl](#)

[www.historischegmond.nl](#)

[www.onh.nl](#)

[www.danseasy.nl](#)